

43	Stanimirus ~ Stanislaus	1	0,7
44	Vlachus	1	0,7
45	Vladislavus ~ Vladimirus	1	0,7
46	Zsivanus	1	0,7
	<b>Összesen</b>	<b>143</b>	<b>100</b>

**A kettő vagy több névváltozatot felmutató szerb keresztnévek**

<b>Nº</b>	<b>Nevek</b>	<b>Névváltozatok száma</b>	<b>%</b>
1.	Georgius	5	6,5
2.	Joannes	5	6,5
3.	Jefremius	4	5,325
4.	Michael	4	5,325
5.	Gabriel	3	4,025
6.	Stojimirus ~ Stojislavus	3	4,025
7.	Bazilius	2	2,65
8.	Demetrius	2	2,65
9.	Gregorius	2	2,65
10.	Illias	2	2,65
11.	Josephus	2	2,65
12.	Mattheus	2	2,65
13.	Pantelius	2	2,65
14.	Paulus	2	2,65
15.	Petrus	2	2,65
16.	Simeon	2	2,65
17.	Stephanus	2	2,65
18.	Egyéb	28	39,15
	<b>Összesen</b>	<b>74</b>	<b>100</b>

UDVARI ISTVÁN

**KERESZTNEVEK FÖLDRAJZI VONATKOZÁSAI  
(FELSŐSZÖLNÖK 1750–1800)**

A névkutatók közül többen fölfigyeltek hazánkban arra a jelenségre, hogy bizonyos személyneveknek jellemző a földrajzi elterjedése. Igaz ez a családnevekre, a keresztnévekre és a becézőnevekre is. A különböző tájegységeken egyes családnevek sűrűsödnek annak ellenére, hogy viselőik semmilyen rokoni kapcsolatban nem állnak egymással. Sőt megállapítható, hogy egy-egy településnek megvannak a jellemző, más falvakétól teljesen eltérő családnevei. Vonatkozik ez a becéző alakokra is. Adott közösség más-más formát talál kedveskedőnek, szépnek, s ezt használja szólító- vagy említőnévként. Ugyanígy megfigyelhető a keresztnévek esetében is a kisebb területre jellemző kedvelt névválasztás, amelyet feltétlenül időhöz is kell kötnünk, hisz a névadási szokás szüntelenül változik.

Egy kisebb települést sohasem a leggyakoribb keresztnevek jellemzik (pl.: *József, János, Ferenc, István, Mihály, György; Erzsébet, Katalin, Anna, Julianna, Terézia, Borbála*), nem is az egy-két alkalommal felbukkanó különleges nevek, hanem az országostól, a nagyobb régiótól eltérő ritka, de az adott területen viszonylag nagyobb számban viselt, ún. sűrűsödő keresztnevek.

A gyűjtő és elemző szakember ilyen esetben azonnal a névadás indítékát keresi, s próbál valami motívumot megragadni az elterjedés magyarázatára. Melyek is a leggyakoribbak?

A szülő nevének öröklése – főként elsőszülötteknél – általános jelenség, azonban arányában ez nem változtatja meg egy névközösség keresztneveit. Ettől már eltér a keresztszülő nevének átvétele, mivel az az anyakönyvekben periodikusan figyelhető meg. Vidékenként szintén eltért a szokás, de általában 14–25 év között vállaltak régen a falun élő közösség tagjai ilyen szerepet. A betelepült német lakosság körében általános volt a keresztszülő nevének átvétele. A nagyszülőnek, dédszülo'nek, távolabbi rokonnak szóló, a keresztnévadásban kifejeződő tiszteletadás az anyakönyvekben nagyon nehezen követhető, ezért adatokat nem is szoktak erre vonatkozóan a szerzők közölni. (Más a helyzet nemesi családoknál, ahol az ilyen tendencia a családfáról egyértelműen leolvasható.) Feltétlenül szólnunk kell az egyes vidékeken jellemző – néha a plébánosok túlkapása miatt időszakonként kimutatható – születési/keresztelési nap és a naptári névnap egybeeséséről. Azonban ezek a keresztnevek általában csak a ritkák között tűnnek ki, s annyira ritka az előfordulásuk, hogy semmilyen tájegységre nem lehet őket jellemzőnek tekinteni. (Egyébként a keresztelő pap ilyen irányú gyakorlatát a szülők elfogadták, de többnyire nem értettek egyet ezzel, sokszor ezért adtak egyszerű családban is második, a mindennapokban használt nevet.

Szólni kell egy ritkább jelenségről is, amikor a plébánia és filiáinak lakói gyermeüknek a templom védőszentjének a nevét adták. Megfigyelhető, hogy az egyes helyeken egyáltalán nem kimutatható, máshol viszont kiemelkedően eltér a környékbeli falvakétól (Kaposfüred, Attala, Sárvár stb.).

Végül említést kell tenni egy szórványosan előforduló névválasztási szokásról, mely szerint a település lakói gyermekeiket a földesuruk vagy annak felesége nevére (Sárvár, Toponár), ritkábban a plébános keresztnevére (Pinkakertes) keresztelték.

A felsorolt motívumok többé-kevésbé igazak minden hazai plébánián kereszteltekre a 17–19. században. Ezeknek ellenére érvényes a fent említett jelenség, hogy bizonyos településeken minden megállapítható motívum nélkül egyes férfi és női keresztnevek viszonylag magasabb arányban olvashatók az adott kor egyházi anyakönyveiben.

Ezt elsőként ÖRDÖG FERENC állapította meg és írta le, amikor feltárta a személynevek földrajzi megoszlását és elvégezte azok ilyen szempontú vizsgálatát.<sup>1</sup>

A jelenséget egyetlen plébánia és filiáinak adatai alapján szeretném igazolni és alátámasztani. Ez a Vas megyei Felsőszölnök, hat leánygyházával. A terület kiválasztása szándékos: a hét település mindegyike szlovén (vend) anyanyelvű, így közel áll térben az ÖRDÖG FERENC által vizsgált nyolc hetési faluhoz. Természetesen az időbeli eltérés nagy, körülbelül 200 év, ezért nem is a községek keresztneveit kívánom összehasonlítani, hanem magát az általa megállapítottakat megerősíteni. A leírtakhoz csupán akkor emlétek más területekről példákat, ha azok igazolni látszanak bizonyos névtani jelenségeket, amelyek valószínűleg más hazai területen is érvényesek.

Mint fent említettem, Felsőszölnök plébániájához hat kis település tartozott. A vizsgált 1750–1800 közötti félszázados időszak alatt jellemzően mind római katolikusok lakták, legtöbbjüknek az anyanyelve szlovén volt. Bár területileg a plébánia nagy volt, a filiák lakóinak száma viszont kevés. Ezért a később bemutatott keresztnevek valóban kimagaslóan nagy megterhelésűek voltak. Számuk azért is feltűnő, mert a falvak lakosságának közel 80%-a csupán négy-hat néven osztozott.

Mind a női, mind a férfinevek közül – a már leírt szempontok alapján – hármat emelhetünk ki. Ezek a következők:

név	névnap	minek a védőszentje	halálózása <sup>2</sup>
<i>Apollónia</i>	február 9.	fogfájás, fogbetegségek	249. k. Alexandria
<i>Margit</i>	június 10.	gyermekhalálozás, nagycsalád, özvegyek	1093 Skócia
<i>Marianna</i>	november 1.	beteg emberek, szülők elvesztése	?
<i>Ádám</i>	december 24.	kertészek, szabók	az első ember
<i>Balázs</i>	február 3.	torokbetegségek, köhögés	316. k. Örményország
<i>Mátyás</i>	február 24.	kovácsok, szabók, cukrászok	? (ereklyéi: Trier)

A felsorolt hat név között semmilyen egyházi szempontú összefüggést nem találunk. Közülük kettőt mégis kiemelnek: Szent Margit Magyarországon született, Szent István unokahúga volt; Malcolm skót király felesége. Mind a mai napig Skócia nemzeti védőszentje. Mátyás, a Judás helyett választott apostol mártírhalált halt. Nevének hazai elterjedése valószínűleg nem hozzá, hanem inkább az azonos nevet viselő, népszerű Mátyás királyhoz köthető.

E rövid áttekintés után táblázatban közlöm az egyes nevek előfordulását falvanként:

település	<i>Apollónia</i>	<i>Margit</i>	<i>Marianna</i>	<i>Ádám</i>	<i>Balázs</i>	<i>Mátyás</i> <sup>3</sup>
Felsőszölnök	39	86	33	10	47	41
Csöpinicz	27	26	23	15	7	25
Markócz	11	6	24	21	1	6
Martinya	4	14	1	7	16	1
Permise	10	2	3	1	–	5
Ritkarócz	7	7	2	8	2	6
Türke	–	16	2	14	3	3

Az adatok sorából kiemelkedik Felsőszölnök plébánia, amelynek lakossága négy-hatszorosa volt a kicsi filiáknak.<sup>4</sup> Csöpiniczen csak az *Ádám* névnel található kisebb adat; Markóczon a *Marianna* és az *Ádám* száma kiugró; Martinyán a *Margit* és a *Balázs*; Türkén a *Margit* és az *Ádám*; Permisen az *Apollónia*; Ritkaröczon az *Ádám* nevek emelhetők ki a sorból mint eltérő adatok.

A hat névből elsősorban az *Apollónia* érdemel említést. Egy falu kivételével az egész plébánia területén kedvelték az alexandriai szűz nevét. Számuk a vizsgált fél évszázad alatt kétszer emelkedett meg, másodszer akkor, mikor az első generáció elérte a keresztanyai szerepű életkort. A név kedveltségét semmiféle motívummal nem lehet indokolni.

A plébániatemplom védőszentje Keresztelő Szent János, a kápolnáké más titulus volt. A plébánia területének legnagyobb részét birtokló Batthyány családban sem fordul elő e női keresztnév. Jellegzetességére utal az a tény is, hogy az anyakönyvet vezető plébánosok két becézett alakját is rögzítették, ezek a *Pona* és a *Pollónia*. Dunántúli gyűjtéseim színhelyei közül csupán egyetlen plébánia területén találkoztam az *Apollónia* névvel, Pinkakertesén (Gaas) és két filiáján kettő-három előfordulással német ajkú lakosság körében.

A *Margitok* száma Felsőszölnökön kiugró, a 86 fő adja a teljes névanyag 11,13%-át.

A férfinevek közül az *Ádám* viszonylag magas előfordulása azért érdekes, mert más magyar anyanyelvű plébániákon az életképtelen újszülöttet szokták a bibliai ősszülő nevére keresztelni. (A betelepített német falvakban viszont szívesen választották keresztnévként az *Ádámot*, így a Somogy megyei Kaposhomokon és Kercseligeten.)

A *Balázs* a vizsgált időszakban Magyarországon kimondottan az úgynevezett archaikus nevek közé sorolandó. KÁLMÁN BÉLA szerint főként 16–17 században volt divatos.<sup>5</sup> Százalékos előfordulása Martinyán feltűnő (11,76%), a felsőszölnöki 47 fő csupán 6% körül van. Az ország nyugati megyéiben ma is megtartják a templomokban február 3-án az ún. Balázs-áldást<sup>6</sup>, kérve a szentet, hogy óvja meg a megáldottat a diftéria, a torokfájás és a gégedaganat ellen. (A védőoltás bevezetése előtt gyakori járvány volt kisgyermekek körében a torokgyf. Az anyakönyvek tanúsága szerint sok gyermek halálát okozta a betegség.)

A *Mátyás* névhez sok népi megfigyelés, hagyomány fűződik (pl. *jégtörő Mátyás*: „Mátyás megtöri a jeget, ha nem talál, akkor csinál.”) Hazánkban egyetlen évszázadban sem mutatható ki a név gyakori elterjedése. A fentebb már említett német ajkú somogyi falvak lakossága viszont szívesen választotta keresztnévként a fiú újszülötteknek (Kaposfő, Kercseliget). A jelenség megfigyelhető a Felsőszölnöktől délre eső mura-szombati plébánián is, így a hozzá tartozó Barkócz (Bakovci) szlovén településen az ötödik leggyakoribb férfinév.<sup>7</sup>

Összegyűjtve a felsőszölnöki plébánia női és férfineveit a 18. század második feléből az itt bemutatott és elemzett három-három nevet tartom a leírt településekre a legjellemzőbbeknek. Napjainkban már eléggé nehézkes lenne megvizsgálni, hogy mennyire őrizte meg egy-egy faluközösség ezt a névadási hagyományt. Az egykori plébánia két filiáját 1786-ban elcsatolták az akkor megalapított Apátistvánfalva (Števanovci) anyaegyházához, a trianoni békeszerződés után pedig Szlovéniához került újabb két község, Türke és Martinya. A három részre szakadt plébánia híveit újabb hatások érték, amelyek bizonyára erőteljesen megváltoztatták a régi névadási hagyományt és szokást.

A közölt, 18. századi adatok azonban ma is bizonyítják azt, hogy a tulajdonneveknek – jelen esetben a keresztneveknek – is vannak földrajzi jellemzői, vonatkozásai.

#### Hivatkozott irodalom:

1. ÖRDÖG FERENC: *Személynévizsgálatok Göcsej és Hetés területén*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1973: 66, 105.
2. *A szentek élete*. Szent István Társulat, Budapest. 1984.; *A szentek élete*. Szent István Társulat, Budapest. 1988.; *Szentek lexikona*. Dunakönyv. 1994.
3. *Matricula Baptisatorum*. Felsőszölnök (Gornji Senik) 1750–1800.
4. *Vasvármegye*. Szerk. DR. SZIKLAY JÁNOS és DR. BOROVSZKY SAMU. Apollo, Budapest. 1898.

5. KÁLMÁN BÉLA: *A nevek világa*. Csokonai Kiadó, Debrecen. 1989: 48–50.
6. *Magyar néprajzi lexikon* I. Akadémiai Kiadó, Budapest. 1977: 201.
7. *Matricula Baptisatorum*. Muraszombat: 1828–67. A mikrofilmek száma: A 5503 és A 5504.

FÜLÖP LÁSZLÓ

### TÖBB KERESZTNÉV ADÁSA TISZABEZDÉDEN (1766–2000)

Tiszabezdéd község Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, a Tisza-könyökben fekszik. Lakosainak száma a Polgármesteri Hivatal legfrissebb adatai alapján 2127 fő. A falu első hiteles okleveles említése 1212-ből ismeretes (MEZŐ–NÉMETH 1972: 120). A települést túlnyomóan református vallásúak lakják.

A több keresztnév adását a református egyház anyakönyvi bejegyzései (írott nyelvi adatok) alapján vizsgáltam meg. Onnan gyűjtöttem a 235 évre vonatkozó adatokat 1766-tól 2000-ig. Doktori értekezésemben 1900-ig vizsgáltam a község névadási szokásait (családnévek, keresztnévek, ragadványnevek), most a XX. századi névanyag rendszerezésén dolgozom. Ebből az anyagból emeltem ki egy rövid fejezetet úgy, hogy adataimat összehasonlítom a korábbi időszakok (a XVIII–XIX. század) jellemzőivel.

A kettős, hármas keresztnévek vizsgálatával több kutató is foglalkozott: BÜKY BÉLA (1961), KARÁCSONY SÁNDOR ZSIGMOND (1961), KÁLMÁN BÉLA (1973), ÖRDÖG FERENC (1973), HAJDÚ MIHÁLY (1974), FÜLÖP LÁSZLÓ (1990).

E szokást a névtani szakirodalom a nemesek körében a XVIII. századtól említi (ÖRDÖG 1973: 70). Először a főúri családokban jelentkezett, hogy több keresztnévet adtak az újszülöttnek, tőlük vette át a (köz)nemesség. Ez gyakoribbá akkor vált, amikor az értelmiség, a hivatalnokok, majd pedig az iparosok és a kétkezi dolgozók is több keresztnévet adtak gyermeküknek.

A XVIII–XIX. században az adható, felvehető keresztnévek számát nem korlátozták. Napjainkban az újszülött két keresztnévet kaphat. Ha felnőttként az elsővel esetleg elégedetlen, használhatja a másodikat, vagy együtt viselheti a két nevet.

FÜLÖP LÁSZLÓ (1990: 106) említi, hogy a reformátusok jóval kisebb arányban éltek ezzel a lehetőséggel, mint a katolikusok. Ezt tapasztalta ÖRDÖG FERENC (1973: 71) is, erre utalnak az én vizsgálati eredményeim is.

A vizsgált időszakot (235 év) kilenc 25 éves periódusra osztottam (a névtudományban bevált tagolás), ez tükrözi a nemzedékváltás adta névadási szokások alakulását. Az első korszak 35 év (1766–1800), ugyan hosszabb a többinél, de ott még nem található kettős névadás.

Bezdedén kettős névadás először 1858-ban fordult elő. Hármas 1874-ben, négyes 1877-ben. Az I–III. periódusban nem találtam ilyen adatot. A IV.-ben öt kettős, egy hármas névadás történt, mindegyik leányok esetében. Második névként a *Lenor*, *Piroska*, *Borbála*, *Erzsébet*, *Mária* szerepel, harmadikként a *Julianna*. Az V. periódusban tizenhárom kettős, egy hármas, egy négyes névadás fordult elő. A hármas leány, a négyes fiú esetében. A tizenöt eset emelkedő tendenciát mutat, de ebből négy alkalommal ugyanaz a földbirtokos, négy alkalommal pedig a körjegyző adott több nevet gyermekének. Később előfordul a tanító és a vasúti őr családjában is több keresztnév. Az I–V. időszakban